

ὁ Θεὸς ἔδειξε

**μηδένα κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον λέγειν ἄνθρωπον
(Πραξ. 10:28)**

**Περὶ "καθαροῦ" και "ακαθάρτου" στην χριστιανικὴ
λατρεία[†]**

Μιλτιάδης Κωνσταντίνου
Ομότιμος Καθηγητὴς Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.
Ἄρχων Διδάσκαλος του Ευαγγελίου
της Αγίας του Χριστοῦ Μεγάλης Εκκλησίας

Η διάκριση καθαροῦ και ακαθάρτου στην Αγία Γραφή

Αν επιχειρούσε να περιγράψει κανεὶς με ὄρους ενός ιστορικοῦ επιστήμονα το πρόσωπο και το ἔργο του Ἰησοῦ ἀπὸ τη Ναζαρέτ, θα μπορούσε να τον χαρακτηρίσει ως ἕναν ερμηνευτὴ του μωσαϊκοῦ Νόμου που διακρινόταν ἀπὸ τους συγχρόνους του για τις φιλελεύθερες ἔως ρηξικέλευθες ερμηνείες του σε ορισμένες διατάξεις. Μια ἀπὸ τις πιο ριζοσπαστικὲς ερμηνείες του περιέχεται στο ἑβδομο κεφάλαιο του Κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίου, ὅπου, μετὰ ἀπὸ μια ἔντονη συζήτηση του Ἰησοῦ με ἄλλους ερμηνευτὲς του Νόμου, οἱ οποίοι εἶχαν ἔρθει εἰδικὰ για τον σκοπὸ αὐτὸν ἀπὸ την Ἱερουσαλήμ στη Γαλιλαία, σχετικά με την αξία και την ισχύ της παράδοσης, ο Ἰησοῦς στρέφεται στο εμβρόντητο ακροατήριό του, που παρακολουθοῦσε την αντιπαράθεση, και τους διαβεβαιώνει:

Ἀκούστε με ὅλοι και καταλάβετε το: «Τίποτε ἀπ' αὐτὰ που ἀπ' ἔξω μπαίνουν μέσα στον ἄνθρωπο, δεν μπορεί να τον κάνει ἀκάθαρτο· αὐτὰ ὅμως που βγαίνουν μέσα ἀπὸ τον ἄνθρωπο, αὐτὰ τον κάνουν ἀκάθαρτο. Ὅποιος ἔχει αὐτιά για ν' ἀκούει, ας τ' ἀκούει»¹.

Το τι εντύπωση ἔκανε αὐτὴ ἡ φράση στους ακροατὲς του Ἰησοῦ μπορεί να το ἀντιληφθεῖ κανεὶς ἀπὸ τις ἀντιδράσεις των μαθητῶν του ἀρκετὴ ὥρα ἀργότερα, ὅταν βρέθηκαν μόνοι με τον δάσκαλό τους. Τον ρωτοῦσαν ἐπίμονα να τους ἐξηγήσει το νόημα των λεγομένων του με ἀποτέλεσμα να προκαλέσουν την ἀγανάκτηση του Ἰησοῦ:

«Κι εσεῖς ἀκόμη δυσκολεύεστε τόσο να καταλάβετε; Ἀκόμη δεν καταλαβαίνετε πως καθετὶ που ἀπ' ἔξω μπαίνει μέσα στον ἄνθρωπο

[†] Εισήγηση στο ΙΗ' Πανελλήνιο Λειτουργικὸ Συμπόσιο Στελεχῶν Ι. Μητροπόλεων της Εἰδικῆς Συνοδικῆς Επιτροπῆς Λειτουργικῆς Αναγεννήσεως, Το ἦθος και ο χαρακτήρας της λατρείας της Ὀρθόδοξου Εκκλησίας. Συνεδριακὸ Κέντρο της Ἱεράς Μητροπόλεως Περιστερίου Τρ 6 - Πε 8 Ἰουνίου 2023

¹ Ματθ 7:14-16: Καὶ προσκαλεσάμενος πάντα τὸν ὄχλον ἔλεγεν αὐτοῖς· Ἀκούετε μου πάντες και συνίετε. οὐδὲν ἔστιν ἔξωθεν τοῦ ἀνθρώπου εἰσπορευόμενον εἰς αὐτὸν ὃ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι, ἀλλὰ τὰ ἐκπορευόμενά ἐστι τὰ κοινῶντα τὸν ἄνθρωπον. εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.

δεν μπορεί να τον κάνει ακάθαρτο; Δεν μπαίνει στην καρδιά του αλλά στην κοιλιά του και αποβάλλεται στο αποχωρητήριο, αφήνοντας στον οργανισμό όλες τις άλλες τροφές καθαρές. Ο,τι βγαίνει μέσα από τον άνθρωπο» -τους έλεγε ακόμη- «εκείνο τον κάνει ακάθαρτο. Γιατί μέσα από την καρδιά των ανθρώπων πηγάζουν οι κακές σκέψεις, μοιχείες, πορνείες, φόννοι, κλοπές, πλεονεξίες, πονηριές, δόλος, ακολασία, φθόνος, βλασφημία, αλαζονεία, αφροσύνη. Όλα αυτά τα κακά πηγάζουν μέσα από τον άνθρωπο και τον κάνουν ακάθαρτο»².

Ο απόηχος των αντιδράσεων αυτών φτάνει μέχρι τη σύγχρονη εποχή, καθώς κάποιοι από τους νεότερους ερμηνευτές αμφισβητούν την αυθεντικότητα του συγκεκριμένου λογίου και άλλοι θεωρούν ότι δεν μπορεί να διατυπώθηκε με τόση οξύτητα³. Τόσο η αδυναμία των μαθητών να κατανοήσουν τα λεγόμενα του Ιησού όσο και οι σχετικές αμφιβολίες των σύγχρονων ερμηνευτών εξηγούνται εύκολα, αν λάβει κανείς υπόψη του ότι μεγάλο μέρος του μωσαϊκού *Νόμου* καλύπτουν οι διατάξεις που αναφέρονται σε θέματα “καθαρότητας” και η τήρηση των οποίων συνιστά ουσιαστικό στοιχείο της ιουδαϊκής θρησκευτικής, αλλά ως ένα βαθμό και της κοινωνικής, ζωής, αφού η “ακαθαροσία” είχε ως συνέπεια τον αποκλεισμό του ατόμου όχι μόνον από τη λατρεία αλλά και από την κοινωνία με άλλα μέλη της κοινότητας. Πρόκειται για σειρά ολόκληρη διατάξεων, οι περισσότερες από τις οποίες περιέχονται στα κείμενα του λεγόμενου “*Ιερατικού Κώδικα*” (κυρίως στις ενότητες Λευ 11 – 15 και Αρι 19) και του “*Νόμου της Αγιότητας*” (Λευ 17 – 26) της *Πεντατεύχου*.

Στο παραπάνω επεισόδιο ο Ιησούς αναφέρεται στην περίπτωση βρώσης απαγορευμένων από τον *Νόμο*, δηλαδή “*ακάθαρτων*”, ζώων, αλλά σε κατάσταση τελετουργικής ακαθαροσίας μπορεί να περιέλθει ένας άνθρωπος και για διάφορους άλλους λόγους, όπως σε περίπτωση επαφής με πτώμα ανθρώπου ή ζώου, δερματικής ασθένειας (λέπρα), γενετήσιων λειτουργιών, κλπ, κι ακόμη, σε περίπτωση προσφοράς λατρείας σε ξένους

² Ματθ 7:18-23: Οὕτω καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε; οὐπω νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ ἔξωθεν εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ἄνθρωπον οὐ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι; ὅτι οὐκ εἰσπορεύεται αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν κοιλίαν, καὶ εἰς τὸν ἀφεδρῶνα ἐκπορεύεται, καθαρίζον πάντα τὰ βρώματα. ἔλεγε δὲ ὅτι τὸ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκπορευόμενον, ἐκείνο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. ἔσωθεν γὰρ ἐκ τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων οἱ διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ ἐκπορεύονται, μοιχεῖαι, πορνείαι, φόννοι, κλοπαί, πλεονεξίαι, πονηρίαι, δόλος, ἀσέλγεια, ὀφθαλμὸς πονηρὸς, βλασφημία, ὑπερηφανία, ἀφροσύνη πάντα ταῦτα τὰ πονηρὰ ἔσωθεν ἐκπορεύεται καὶ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

³ Βλ. σχετικά με την ιστορία της έρευνας: H. Hübner, Markus 7,1-23 und das „jüdisch-hellenistische“ Gesetzesverständnis, σειρά New Testament Studies 22, Cambridge MA 1975-76, σελ. 319-345. W. Kümmel, *Äußere und innere Reinheit des Menschen bei Jesus*, στο E. Grässer & O. Merk (ed.), *Heilsgeschehen und Geschichte II*, Gesammelte Aufsätze 1965 – 1977, σειρά Marmurger Theologische Studien 16, Marburg 1978, σελ. 117-129.

θεούς, σεξουαλικών διαστροφών, φόνου και επαφής με ανθρώπους που δεν τηρούν τις σχετικές με την καθαρότητα διατάξεις του Νόμου. Η ακαθαρσία προσβάλλει πρωτίστως τον άνθρωπο, αλλά μπορεί να μολύνει επίσης κάποιον ιερό τόπο, τον ναό ή και ολόκληρη τη χώρα. Ένα από τα χαρακτηριστικά, άλλωστε, της ακαθαρσίας είναι η μεταδοτικότητα της. Για την αποκατάσταση της καθαρότητας απαιτούνται περίπλοκες, και δαπανηρές μερικές φορές, διαδικασίες καθαρομού, όπως λουτρά, ραντισμός με το "νερό του καθαρισμού"⁴, περίοδοι απομόνωσης, νηστεία και θυσίες. Οι ιερείς, ειδικά, οφείλουν, εκτός των άλλων, να είναι και σωματικά αρτιμελείς, για να θεωρούνται καθαροί. Παρ' όλα αυτά, κινδυνεύουν να καταστούν ακάθαρτοι, όταν τελούν τις απαραίτητες τελετουργίες για να απομακρύνουν από κάποιον την ακαθαρσία.

Ίσως οι πιο γνωστές από τις καταστάσεις που προκαλούν τελετουργική ακαθαρσία είναι οι διάφορες εκροές, φυσιολογικές ή παθολογικές, από το ανθρώπινο σώμα. Η διάρκεια αποκλεισμού από την κοινότητα ή τη λατρεία, καθώς και τα τυπικά εξαγνισμού που κατά περίπτωση απαιτούνται ποικίλουν ανάλογα με τη σοβαρότητα της σχετικής εκροής. Έτσι, η εκσπερμάτωση, για παράδειγμα, καθιστά τον άνδρα και όποια ή ό,τι έρθει σε επαφή μαζί του μόνο για μια μέρα ακάθαρο (μέχρι το απόγευμα). Αντίθετα, η εμμηνόρροια καθιστά τη γυναίκα για επτά μέρες ακάθαρη. Ασφαλώς πολύ πιο σοβαρές και συνοδευόμενες από πολύ πιο πολύπλοκες διαδικασίες καθαρομού θεωρούνται παθολογικές καταστάσεις, όπως ουρηθρίτιδα, πυόρροια, ανωμαλίες στην εμμηνόρροια, και πλήθος άλλων καταστάσεων.

Σε ό,τι αφορά τα ζώα, καθαρά και κατάλληλα για θυσία θεωρούνται μόνον τα αρτιμελή, ενώ ακάθαρτα και ακατάλληλα τόσο για θυσία όσο και για βρώση όσα αναφέρονται στο Λευ κεφ 11 (πρβλ. Δευ 14:3-21).

Η σκοπιμότητα της βιβλικής διάκρισης σε καθαρό και ακάθαρο

Όλο αυτό το πολύπλοκο σύστημα διάκρισης προσώπων, ζώων, καταστάσεων και πραγμάτων σε καθαρά και ακάθαρτα θέτει δύο κυρίως ερωτήματα: το πρώτο αφορά στη σκοπιμότητα όλων αυτών των διακρίσεων και το δεύτερο στη θεολογική τεκμηρίωσή τους. Στο πρώτο ερώτημα έχουν δοθεί κατά καιρούς διάφορες απαντήσεις από τους ερευνητές, χωρίς όμως κάποια από αυτές να καλύπτει πλήρως το σύνολο των περιπτώσεων, ούτε να δίνει κάποια απόλυτα ικανοποιητική ή

⁴ Μέσο καθαρομού, με το οποίο ραντίζονταν άνθρωποι και αντικείμενα που είχαν περιέλθει σε κατάσταση ακαθαρσίας (Αρι 8:7). Ο τρόπος παρασκευής και χρήση του "νερού του καθαρισμού" περιγράφεται στο Αρι 19.

γενικότερα αποδεκτή λύση στο πρόβλημα. Οι συνηθέστερες από τις απαντήσεις αυτές θα μπορούσαν να συνοψιστούν ενδεικτικά στις εξής: α) Θεωρείται ακάθαρτο και επιφέρει ακαθαρσία κάτι που μπορεί να μεταδώσει μια αρρώστια. β) Χαρακτηρίζεται ως ακάθαρτο και επιφέρει ακαθαρσία κάτι που προέρχεται από άλλους πολιτισμούς, προκειμένου να αποτραπεί η πτώση στην ειδωλολατρία ή η αφομοίωση από άλλους λαούς κάποιων μελών της κοινότητας. γ) Πράγματα που έχουν άσχημη οσμή ή όψη ή ζώα με αποκρουστικά χαρακτηριστικά χαρακτηρίζονται επίσης ακάθαρτα. δ) Ζώα τα οποία βρίσκονται σε ανταγωνιστική κατά κάποιον τρόπο σχέση με τον άνθρωπο, όπως, για παράδειγμα, το γουρούνι, που τρώει τις ίδιες με τον άνθρωπο τροφές, θεωρούνται ακάθαρτα, ώστε να αποτραπεί η αύξησή τους. ε) Πρόσωπα, καταστάσεις ή αντικείμενα που κατά τις αντιλήψεις της εποχής θεωρούνταν ότι είχαν κυριευτεί από δαίμονες, χαρακτηρίζονταν επίσης ως ακάθαρτα. ς) Τέλος, κάθε τι που σχετίζεται με καταστάσεις αμαρτίας ή οδηγεί σε αμαρτία θεωρείται επίσης ακάθαρτο. Ο κατάλογος αυτός θα μπορούσε να εμπλουτιστεί και με άλλα παραδείγματα, όμως η περεταίρω αναζήτηση της προέλευσης τέτοιων αντιλήψεων και της πιθανής σύνδεσής τους με θρησκευτικές ή άλλες παραστάσεις, προϋποθέτει μια θρησκευσιολογική προσέγγιση του θέματος, η οποία εκφεύγει των στόχων της παρούσας εισήγησης.

Η θεολογική τεκμηρίωση της βιβλικής διάκρισης σε καθάρo και ακάθαρτο

Σε ό,τι αφορά το δεύτερο ερώτημα, στη θεολογική τεκμηρίωση του αποκλεισμού των θεωρούμενων ως ακάθαρτων προσώπων από τη λατρευτική ζωή της κοινότητας, η απάντηση θα μπορούσε να αναζητηθεί στην ιστορία του παραδείσου και της πτώσης (Γεν 2 – 3). Η παρουσία του Θεού στον κήπο της Εδέμ καθιστά τον χώρο ιερό, οπότε η παρακοή της θείας εντολής από τους πρωτοπλάστους τους καθιστά κατά κάποιον τρόπο ακάθαρτους οπότε πρέπει να απομακρυνθούν. Το είδος της ακαθαρσίας προκύπτει από τον τρόπο που η συγκεκριμένη αφήγηση περιγράφει την κατάσταση των πρωτοπλάστων πριν και μετά την παρακοή. Πριν την παρακοή άνδρας και γυναίκα μοιάζουν με παιδιά· δεν μπορούν να διακρίνουν το καλό από το κακό, είναι σεξουαλικά ανώριμοι, δεν ντρέπονται για τη γυμνότητά τους και δεν έχουν συνείδηση της θνητότητάς τους και της αμαρτίας. Αντίθετα, μετά τη βρώση του καρπού της γνώσης μοιάζουν με ενήλικες· γίνονται γνώστες του καλού και του κακού, έχουν σεξουαλική ωριμότητα, ντρέπονται για τη γυμνότητά τους και συνειδητοποιούν ότι είναι θνητοί και αμαρτωλοί. Θα μπορούσε, κατά συνέπεια, να υποτεθεί ότι ο λόγος της αποπομπής των πρωτοπλάστων

από τον παράδεισο, αν και αφανής, ήταν το ότι απέκτησαν τα χαρακτηριστικά ενός ώριμου θνητού ανθρώπου. Ακριβώς τα ίδια αυτά χαρακτηριστικά καθιστούν τον άνθρωπο ακάθαυτο· γενετήσια διαδικασία, αρρώστιες και θάνατος. Έτσι, καθώς η θνητότητα θεωρείται ασύμβατη με την αγιότητα του Θεού, ο λαός του Θεού για να βρίσκεται σε σχέση μαζί του οφείλει να βρίσκεται σε ανάλογη κατάσταση αγιότητας, η οποία επιτυγχάνεται, εκτός των άλλων, και με την τήρηση των κανόνων τελετουργικής καθαρότητας.

Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές ότι η βιβλική έννοια της καθαρότητας έχει ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα. Σε κατάσταση ακαθαρσίας περιέρχεται κανείς μέσα από συνθήκες που σχετίζονται με τη ζωή του· είτε αυτές αφορούν το σώμα του (γενετήσια διαδικασία, αρρώστια, θάνατος) είτε αφορούν τη συμπεριφορά του (αμαρτία). Αυτό σημαίνει ότι για την ακαθαρσία δεν ευθύνεται κάποιος δαίμονας ή κάποιος άλλος εξωγενής παράγοντας. Αυτή η αντίληψη είναι απόλυτα συμβατή με τη βιβλική θεώρηση του ανθρώπου ως αποκλειστικά υπευθύνου για το κακό στον κόσμο. Πρόκειται για μια θεώρηση που είναι μοναδική στο πολιτισμικό περιβάλλον του βιβλικού Ισραήλ, καθώς κοινός τόπος όλων των θρησκειών του περιβάλλοντός του είναι ότι για το κακό ευθύνεται κάποιος θεός ή κάποια δαιμονική μορφή. Αυτός είναι ο λόγος που μόνον στη βιβλική πίστη η θρησκεία σχετίζεται άμεσα με την ηθική.

Προφανώς αυτός είναι και ο λόγος που οι προφήτες, παράλληλα με την τελετουργική καθαρότητα, τονίζουν και την ανάγκη για καθαρότητα της καρδιάς⁵, προετοιμάζοντας έτσι το μήνυμα του Ιησού Χριστού⁶, ο οποίος με το κήρυγμά του καταργεί πλήρως τον τελετουργικό χαρακτήρα της καθαρότητας, μεταφέροντας τον όλο προβληματισμό σε ηθικό επίπεδο, όπως αυτός διατυπώνεται με σαφέστατο τρόπο στο Ματ 5:8: «Μακάριοι οί καθαροί τῆ καρδιά, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται».

Παρό' όλα αυτά, το ζήτημα της τήρησης των διατάξεων καθαρότητας δημιούργησε προβλήματα στην πρώτη χριστιανική Εκκλησία και απείλησε την ενότητά της⁷. Για τον λόγο αυτό οι συγγραφείς της Καινής Διαθήκης επανειλημμένα τονίζουν ότι στη δημιουργία του Θεού δεν υπάρχουν καθαρά και ακάθαρτα, αλλά εκείνο που έχει αποφασιστική σημασία είναι η καθαρότητα της καρδιάς⁸.

⁵ Ησα 1:16-18· Ιερ 33:8· κ.ά. πρβλ Ψαλ 15· 24:3-6· 51:12

⁶ Ματ 15:10-20

⁷ Πρβλ Γαλ 2:11-16

⁸ Πρα 10:15,28· Ρωμ 14:14,20· Α' Κο 10:26· Εβρ 9:13-14· Ιακ 1:27· κ.ά.

Το πρόβλημα της διάκρισης σε καθαρό και ακάθαρτο στην Εκκλησία

Η ίδια πρακτική συνεχίστηκε και κατά την πρώτη μετά τους αποστολικούς χρόνους περίοδο, κατά την οποία το ζήτημα της καθαρότητας ή μη διάφορων τροφών ή καταστάσεων έπαιζε μηδαμινό σχεδόν λόγο. Οι αρχαιότεροι εκκλησιαστικοί συγγραφείς επιμένουν στην τυπολογική και κυρίως στην αλληγορική ερμηνεία των σχετικών διατάξεων, ενώ προτεραιότητα δίνεται στην ηθική διάσταση του θέματος, δηλαδή στην καθαρότητα της καρδιάς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η *Επιστολή Βαρνάβα*⁹, όπου η απαγόρευση βρώσης χοιρινού κρέατος ερμηνεύεται ως σύσταση αποφυγής της συναναστροφής με ανθρώπους που έχουν απρεπή συμπεριφορά. Καθώς όμως ενισχύεται η ιεροκρατική δομή της Εκκλησίας, σε συνδυασμό με την υιοθέτηση από την Εκκλησία του στωικού αξιώματος περί σύνδεσης της σεξουαλικότητας μόνον με την αναπαραγωγή, οι λευιτικές διατάξεις περί καθαρότητας, αποκτούν όλο και μεγαλύτερη σημασία, με αποκορύφωμα τον 33^ο κανόνα της Συνόδου στην Ελβίρα της Ισπανίας (306 μ.Χ.), που προέβλεπε αυστηρότατους περιορισμούς στη σεξουαλική ζωή των κληρικών.

Παρ' όλα αυτά, πρέπει να τονιστεί ότι ο ίδιος ο Ιησούς Χριστός ακυρώνει με απολύτως σαφή τρόπο την όποια διάκριση μεταξύ καθαρού και ακάθαρτου. Ο Χριστός κατά τη διάρκεια της επίγειας δράσης του, παρά τον σεβασμό που εκφράζει προς τον ιουδαϊκό νόμο, αγγίζει λεπρούς, τρώει σε σπίτια τελωνών και πορνών, θεραπεύει την αιμορροούσα η οποία τον άγγιξε, συγχωρεί και γλυτώνει από βέβαιο θάνατο τη μοιχαλίδα γυναίκα, δέχεται το πλύσιμο των ποδιών του από την αμαρτωλή γυναίκα, εισέρχεται στο πραιτόριο την παραμονή του Πάσχα. Δεδομένου ότι η ακαθαρσία, σύμφωνα με τις διατάξεις του *Λευιτικού* σχετίζεται με ό,τι έχει να κάνει με τη ζωή, αλλά δεν ελέγχεται απολύτως από τον άνθρωπο (γέννηση, αρρώστια, θάνατος), ο Χριστός με τη στάση του δηλώνει, πέρα από κάθε αμφισβήτηση, ότι με τη σάρκωσή του οι σχέσεις του Θεού, του κυρίου της ζωής, με τον άνθρωπο έχουν πλέον αποκατασταθεί.

Στην ίδια θεολογική θέση στηριζόμενο το κείμενο των *Αποστολικών Διαταγών*, που χρονολογείται στον 4^ο μ.Χ. αιώνα και η συγγραφή του τοποθετείται γεωγραφικά στη Συρία, δίνει οριστική λύση στο ζήτημα αφιερώνοντας τα κεφάλαια 27 έως 30 του 6^{ου} βιβλίου σε απαντήσεις προς εκείνους που «φυλάσσουν ἔθιμα ἰουδαϊκά, γονορροίας, ὄνειρώξεις,

⁹ 10:3

πλησιασμούς τούς κατὰ νόμον, λεγέτωσαν ἡμῖν, εἰ ἐν αἷς ὥραις ἢ ἡμέραις ἐν τι τούτων ὑπομείνωσιν παρατηροῦνται προσεύξασθαι ἢ εὐχαριστίας μεταλαβεῖν ἢ βιβλίου θίγειν», και τους οποίους θεωρεῖ ὅτι «τοῦ ἁγίου Πνεύματος κενοὶ τυγχάνουσιν τοῦ ἀεὶ παραμένοντος τοῖς πιστοῖς». Από τις πρώτες ἤδη γραμμές ο συγγραφέας απευθύνεται στις χριστιανές γυναῖκες εξηγώντας τους λόγους για τους οποίους δεν θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τις ιουδαϊκές διατάξεις περί καθαρότητας:

«Ἐάν νομίζεις, γυναῖκα, ὅτι κατὰ τις ἐπτὰ ἡμέρες της ἐμμήνου ρύσεως εἶσαι ἐκτός της χάριτος του ἁγίου Πνεύματος, τότε ἐάν πεθάνεις κατὰ την περίοδο αὐτή θα βρεθεῖς μακριά ἀπό την ἐλπίδα του Θεοῦ. Ἡ εἶσαι πάντα ἀχώριστα συνδεδεμένη με το Ἅγιο Πνεῦμα, ἀφοῦ δεν περιορίζεται τοπικά, οφείλεις να προσεύχεσαι και να μετέχεις στη θεία Ευχαριστία, και να φωτίζεσαι ἀπό το Ἅγιο Πνεῦμα, χωρὶς να κάνεις κάτι κακό. Ἡ συζυγική ἐνωση, ἡ λοχεία, ἡ ἐμμηνος ρύση και ἡ ονειρώξη δεν μποροῦν να μολύνουν τη φύση του ἀνθρώπου και να τον χωρίσουν ἀπό το ἅγιο Πνεῦμα, παρὰ μόνον ἡ ἀσέβεια και οἱ παράνομες πράξεις. ... Γι' αὐτό, γυναῖκα, να μην ασχολεῖσαι με αὐτές τις ἀνοησίες και να θυμάσαι πάντοτε τον Θεό που σε δημιούργησε και να προσεύχεσαι σ' αὐτόν, γιατί εἶναι δικός σου και των πάντων Κύριος· να μελετᾶς τους νόμους του και να μην δίνεις προσοχή στη σωματική κάθαρση, στη συζυγική ἐνωση, στον τοκετό ἢ στην ἀποβολή και στα σωματικά ἐλαττώματα, γιατί τέτοιες παρατηρήσεις εἶναι ἐφευρέσεις ἀνόητων ἀνθρώπων που δεν ἔχουν μάτια και μυαλό. Ἐπομένως ο τίμιος και σεμνός γάμος και ἡ ἀπόκτηση τέκνων εἶναι καθαρὰ· τίποτε κακό δεν ὑπάρχει στο καλό. Οὔτε, λοιπόν, ἡ σωματική κάθαρση της γυναῖκας εἶναι βδελυκτὴ στον Θεό, ο οποίος οἰκονόμησε να συμβαίνει κάθε τριάντα ἡμέρες ... Ἄλλωστε και ο Κύριος στο Ευαγγέλιο δεν σιχάθηκε την αἰμορροούσα, οὔτε γενικά την κατηγόρησε, ἀλλὰ ἀντίθετα τη θεράπευσε λέγοντάς της: "Ἡ πίστη σου σε ἔσωσε". ... Μην παρατηρεῖτε, λοιπόν, τα νόμιμα και τα φυσικά, νομίζοντας ὅτι μολύνεστε ἀπό αὐτά και μην ψάχνετε ιουδαϊκές ἀντιλήψεις ...»¹⁰.

¹⁰ 6:27:1εξ Εἰ γὰρ νομίζεις, ὦ γύναι, ἐπτὰ ἡμέρας ἐν ἀφέδρω οὔσα τοῦ ἁγίου Πνεύματος κενὴ τυγχάνειν, ἄρα τελευτήσασα ἐξαίφνης κενὴ Πνεύματος καὶ ἀπαρησίαστος τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος ἀπελευσῆ. Ἡ τὸ μὲν Πνεῦμα ἔχεις πάντως ἀχώριστον ἅτε μὴ ἐν τόπω ὄν, δεῖ δέ σοι προσευχῆς καὶ εὐχαριστίας καὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπιφοιτήσεως, ὡς οὐδὲν ἐν τούτω παρανομοῦσα. Οὔτε γὰρ νόμιμος μίξις οὔτε λέχος οὔτε αἵματος φορὰ, οὐκ ὀνειρώξις μιᾶναι δύναται ἀνθρώπου φύσιν ἢ τὸ ἅγιον Πνεῦμα χωρίσαι, ἢ μόνη ἀσέβεια καὶ παράνομος πράξις. ... Διὸ καὶ τῶν ματαίων ἀπόσχου λόγων, ὦ γύναι, καὶ ἔσο μεμνημένη πάντοτε Θεοῦ τοῦ σε δημιουργήσαντος καὶ προσέχου τούτω, ἔστιν γὰρ σοῦ καὶ τῶν ὄλων Κύριος· καὶ μελέτα τοὺς

Σύγχρονα ποιμαντικά προβλήματα από τη διάκριση σε καθάρo και ακάθαρτο

Το παραπάνω κείμενο θίγει με σαφήνεια δύο ζητήματα που η ποιμαντική μέριμνα της Εκκλησίας οφείλει να αντιμετωπίσει άμεσα. Το πρώτο αφορά το θέμα της μετοχής των γυναικών στη θεία Ευχαριστία κατά τη διάρκεια της εμμήνου ρύσεως. Είναι απαραίτητο η Εκκλησία να επιληφθεί του θέματος με ιδιαίτερη προσοχή και σαφή επιχειρηματολογία, ώστε να υπάρξει ενιαία γραμμή πάνω στο ζήτημα, που δεν θα προσβάλλει τις ευαισθησίες των ευσεβών γυναικών, αλλά ούτε θα τις αφήνει εκτεθειμένες στους αυτοσχδιασμούς του κάθε πνευματικού.

Το δεύτερο ζήτημα εμφανίζεται κάπως πιο περίπλοκο, οι προτάσεις όμως έγκριτων και από όλη την Εκκλησία αναγνωρισμένων λειτουργιολόγων¹¹ μπορούν να οδηγήσουν σε μια γενικά αποδεκτή λύση. Πρόκειται για το ζήτημα των ευχών «είς γυναῖκα λεχώ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῆς γεννήσεως τοῦ παιδίου αὐτῆς», «είς τὸ κατασφραγίσαι παιδίον λαμβάνον ὄνομα τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ ἀπὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ», και «είς τὸ ἐκκλησιάσαι παιδίον μεθ' ἡμέρας τεσσαράκοντα». Συγκεκριμένα, ενώ ο σαραντισμός γενικά θα μπορούσε να θεωρηθεί μια ευεργετική για τη νέα μητέρα πρακτική, το φραστικό των ευχών της τελετῆς δίνει την εντύπωση ὅτι η λεχώνα αντιμετωπίζεται ἀπὸ την Εκκλησία σαν αμαρτωλή και ακάθαρτη. Εκφράσεις ὅπως «Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν... ἀπόπλυνον αὐτῆς τὸν ρύπον τοῦ

αὐτοῦ νόμους, μηθὲν παρατηρουμένη, μὴ κάθαρσιν φυσικὴν, μὴ μίξιν νόμιμον, μὴ τοκετὸν ἢ ἀποβολὴν, μὴ μῶμον σώματος, ἐπεὶπερ τὰ τοιαῦτα παρατηρήματα μωρῶν ἀνθρώπων ἐφευρέματα μάτια καὶ νοῦν οὐκ ἔχοντα. ... Οὐκοῦν ὁ γάμος τίμιος καὶ σεμνός καὶ ἡ τῶν παίδων γένεσις καθάρᾳ· οὐδὲν γὰρ κακὸν ἐν τῷ καλῷ ὑπάρχει. Οὔτε οὖν ἡ φυσικὴ κάθαρσις βδελυκτὴ Θεῷ, ὃς αὐτὴν ὠκονόμησεν συμβαίνει γυναιξίν ἐν τριακονθημέρῳ... Οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὁ Κύριος, τῆς αἰμορροούσης ἀψαμένης τοῦ σωτηρίου κρασπέδου ὑγείας χάριν, οὐκ ἤχθέσθη ἐπ' αὐτῆ, οὔτε μὴν ὅλως ἠτιάσατο, τούναντίον δὲ καὶ ἰάσατο αὐτὴν φήσας· Ἡ πίστις σου σέσωκέν σε. ... Μὴ παρατηρεῖσθε οὖν τὰ ἔννομα καὶ φυσικά, νομίζοντες μολύνεσθαι δι' αὐτῶν, μηδὲ ἐπιζητεῖτε ἰουδαϊκοὺς ἀφορισμοὺς ...

Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Πολιτισμικῆς Τεχνολογίας και Επικοινωνίας, Εργαστήριο Διαχείρισης Πολιτισμικῆς Κληρονομιάς, Ερευνητικό ἔργο: ΔΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΠΙΣΤΗΣ – ΨΗΦΙΑΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ. 2006.

<http://web.archive.org/web/20070115141302/http://patrologia.ct.aegean.gr/patrologia.htm>

¹¹ Πρωτοπρεσβυτέρου Κ. Παπαγιάννη, “Ὁ μετὰ τὴν γέννησιν καθαρὸς τῶν γυναικῶν”, *Γρηγόριος Παλαμάς* τ 540-41/1963, σελ 223-229. Του ἰδίου, Αἰ εὐχαὶ ἐπὶ τῇ γεννήσει παιδίου, *Γρηγόριος Παλαμάς* τ 763/1996, σελ 487-504. Του ἰδίου, “Οἱ εὐχὲς τῆς γεννήσεως”, *Εφημέριος* τ 3/2003, σελ 18-20. Π. Τρεμπέλα, *Μικρὸν Ευχολόγιον*, τ. Α', Ἀδελφότητος Θεολόγων «Ὁ Σωτῆρ» / Αθήνα 21998. Ι. Φουντούλη, *Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικὰς Ἀπορίας* τ. Γ', Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Εκκλησίας τῆς Ελλάδος / Αθήνα 21991. Του ἰδίου, *Τελετουργικὰ Θέματα*, Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Εκκλησίας τῆς Ελλάδος / Αθήνα 2002Βλ Π. Τρεμπέλα, *Μικρὸν Ευχολόγιον*, τ. Α', Ἀδελφότητος Θεολόγων «Ὁ Σωτῆρ» / Αθήνα 21998, σελ 326

σώματος καὶ τὸν σπίλον τῆς ψυχῆς», τη στιγμή που απουσιάζει οποιαδήποτε ευχαριστία προς τον Θεό για την αίσια έκβαση της κήσης και το δώρο της ζωής, εκτός από τη λανθασμένη εντύπωση που δίνουν για τη θέση και τον ρόλο της γυναίκας μέσα στην Εκκλησία, πάσχουν και θεολογικά. Θεολογικό πρόβλημα εγείρεται και με την ευχή της πρώτης ημέρας της γέννησης του παιδιού, καθώς φαίνεται να προϋποθέτει τις περί καθαρού και ακαθάρτου διατάξεις του μωσαϊκού Νόμου, που ο ίδιος Χριστός κατάργησε. Συγκεκριμένα, η Εκκλησία εμφανίζεται να θεωρεί ακάθακτη όχι μόνον τη λεχώνα αλλά και όποιον την αγγίζει, καθώς εύχεται: «... συγχώρησον τῇ δούλῃ σου (τῇ δε), καὶ παντὶ τῷ οἴκῳ, ᾧ ἐγεννήθη τὸ παιδίον, καὶ τοῖς ἀψαμένοις αὐτῆς, καὶ τοῖς ἐνθάδε εὐρισκομένοις πᾶσιν, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος Θεὸς συγχώρησον».

Αξίζει να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι οι συγκεκριμένες ευχές συμπτωματικά περιλήφθηκαν στα χρησιμοποιούμενα σήμερα στις ενορίες Ευχολόγια, όχι γιατί ήταν οι μοναδικές ή οι καταλληλότερες που υπήρχαν αλλά, γιατί αυτές περιέχονταν στα χειρόγραφα που είχαν στη διάθεσή τους οι πρώτοι εκδότες των. Χαρακτηριστική είναι στην προκειμένη περίπτωση η σημείωση του αγίου Συμεών Θεσσαλονίκης ότι «ὁ ἱερεὺς παραγίνεται καὶ δοξολογεῖ τὸν Θεὸν εὐχαριστῶν ὅτι ἄνθρωπος γεγέννηται ἐν τῷ κόσμῳ καὶ σφραγίσας εὐλογεῖ τὸ τεχθέν»¹². Η συγκεκριμένη σημείωση καθιστά προφανές ότι ο άγιος Συμεών είχε υπόψη του διαφορετικές ευχές από αυτές που περιέχονται στα σύγχρονα έντυπα Ευχολόγια.

Κατά συνέπεια, η αναζήτηση άλλων ευχών για τις τελετές που συνδέονται με τις πρώτες μέρες της ζωής ενός ανθρώπου και θεολογικά ορθή είναι και σύμφωνη με την παράδοση και την πρακτική της Εκκλησίας, αλλά και το έργο της Συνοδικής Επιτροπής Λειτουργικής Αναγεννήσεως θα δικαιώσει.

¹² Βλ Π. Τρεμπέλα, ό.π. σελ 326